

**Міністерство освіти і науки України
Комунальний заклад вищої освіти
“Вінницька академія безперервної освіти”**

**Кафедра екології, природничих
та математичних наук**

Магістерська кваліфікаційна робота на тему:

**“Шляхи оптимізації природно-заповідного фонду Могилів-
Подільського району ”**

Роботу виконав:

Панасюк Олег Миколайович

Науковий керівник:

Поліщук В.С., кандидат

географічних наук, доцент,

доцент кафедри екології, природничих

та математичних наук

КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”

Актуальність теми: Зростаюче антропогенне навантаження на природні екосистеми призводить до деградації рослинного і тваринного світу, ландшафтних комплексів, зникнення реліктових і ендемічних видів, збіднення генофонду живої природи. Існує загроза того, що природно-заповідні об'єкти і території при подальшій деградації не виконуватимуть для людини основні функції – екологічну, генетичну, еволюційну, економічну, ресурсну, наукову, рекреаційну, освітню, виховну, естетичну, оздоровчу тощо. А існуючі стратегії охорони живої природи, спрямовані на індивідуальну й територіальну охорону, не забезпечують відтворення її цілісності та єдності. Ці соціологічні функції може виконати природно-заповідна мережа, яка зупинить деградацію екосистем, відтворить природний каркас території шляхом зменшення різних загроз.

Метою магістерської функціонально- просторовий аналіз природно-заповідного фонду Могилів-Подільського району для ефективного функціонування екомережі та реалізації стратегії сталого розвитку Вінницької області.

Об'єктом дослідження існуючі природні (натуральні), природно-антропогенні й антропогенні екосистеми і ландшафти об'єктів і території природно-заповідного фонду Могилів-Подільського району Вінницької області

Предметом дослідження вплив різних видів діяльності на екосистеми об'єктів і території природно-заповідного фонду Могилів-Подільського району

Завдання:

- проаналізувати інформаційні джерела, які стосуються основних цілей, завдань і принципів реалізації сучасних природоохоронних концепцій;
- подати еколого-географічну характеристику Могилів-Подільського району Вінницької області;
- провести функціонально-просторовий аналіз природно-заповідного фонду Могилів-Подільського району для ефективного функціонування екомережі;
- визначити цілісність, функціональну завершеність, структурну репрезентативність, соціальну спрямованість мережі територій і об'єктів природно-заповідного фонду Могилів-Подільського району;
- враховуючи проведені дослідження, запропонувати шляхи оптимізації природно-заповідного фонду Могилів-Подільського району для реалізації його стратегії сталого розвитку.

Матеріали і методи дослідження

Дослідження проводились на базі навчально-наукової лабораторії “Екологічного моніторингу” кафедри екології, природничих та математичних наук КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

Інформаційною базою досліджень послужили відібрані й опрацьовані матеріали, звіти й доповіді департаментів (управлінь), органів місцевого самоврядування.

Методи дослідження: Для розв’язання поставлених завдань було використано загальнонаукові методи досліджень – *аналіз, синтез, порівняння, узагальнення*, а також *міждисциплінарний і екологічний* підходи (для встановлення екологічного стану ПЗОіТ) і спеціальні методи дослідження – *картографічні* (для створення карт), *математико-статистичні* (для обробки даних); *аналітико-діагностичні; комплексні; експедиційні; ключових ділянок; польові; порівняльний* аналіз (для виявлення причинно-наслідкових зв’язків); моніторингу.

Гіпотеза дослідження полягала в тому, щоб сформувати цілісну, функціонально-завершену, структурно-репрезентативну, соціально-спрямовану мережу територій і об'єктів природно-заповідного фонду Могилів-Подільського району Вінницької області.

Інноваційність результатів дослідження полягала в тому, що вперше розроблено і науково обґрунтовано функціонально-просторовий аналіз об'єктів і територій природно-заповідного фонду Могилів-Подільського району Вінницької області. Це дозволить не лише розв'язувати проблеми збереження біотичного і ландшафтного різноманіття, а й постійно надавати систему екологічних послуг місцевому населенню, поліпшувати умови його життя, тим самим закладати підвалини сталого розвитку досліджуваного регіону.

Теоретичне значення дослідження полягало в тому, що здійснено функціонально-просторовий аналіз об'єктів і територій природно-заповідного фонду Могилів-Подільського району Вінницької області; визначено цілісність, функціональну завершеність, структурну репрезентативність, соціальну спрямованість мережі територій і об'єктів природно-заповідного фонду району; запропоновано шляхи оптимізації природно-заповідного фонду Могилів-Подільського району Вінницької області для реалізації цілей його сталого розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці плану заходів оптимізації природно-заповідного фонду Могилів-Подільського району Вінницької області для реалізації цілей його сталого розвитку.

У першому розділі «Сучасні природоохоронні концепції: теоретичні і практичні підходи»

розглянуто стратегію збереження біотичного і ландшафтного різноманіття.

Проаналізовано принципи реалізації природоохоронних концепцій

У другому розділі «Матеріали і методика проведення досліджень» проведено еколого-географічна характеристика Могилів-Подільського району. Розглянуто основні методики проведення досліджень для реалізації оптимізації природно заповідного фонду Могилів- Подільського району .

У третьому розділі «Функціонально-просторовий аналіз об'єктів і території природно-заповідного фонду Могилів-Подільського району Вінницької області»

розглянуто проблеми створення природно-заповідних об'єктів і території

в досліджуваному районі, розроблено функціонально-просторовий аналіз природно-заповідної мережі району за площею. Запропоновані шляхи оптимізації природно-заповідного фонду Могилів-Подільського району Вінницької області

Висновки

1. Проаналізовано цілі, завдання, принципи і підходи реалізації природоохоронних концепцій. Встановлено, що охорона біотичних ресурсів і ландшафтного різноманіття потребує встановлення особливого режиму охорони на окремих територіях.
2. Встановлено, що нормальне функціонування і самовідновлення біосфери в будь-якому регіоні можливе лише за умови наявності в ньому не менше 10-15% площі, зайнятої природно-заповідними територіями. Під час проведених досліджень з'ясовано, що у Могилів-Подільського районі, що має площу 112 381 га (4,2% від території області), фактична площа ПЗФ становить 1144,82 га, що складає 1,02% від його загальної площі, що є недостатнім для цієї території.
3. З'ясовано, що в Могилів-Подільського районі знаходяться 16 заповідних об'єктів (5 ботанічних заказників, з них 1 загальнодержавного значення; 4 ландшафтні заказники; 1 орнітологічний; 1 парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення; 5 пам'яток природи, з них 3 – ботанічні, 2 – гідрологічні).
4. Аналіз структури ПЗФ Могилів-Подільського району показує, що його кількість об'єктів є досить малою. Числові показники ПЗФ і дана ситуація відповідає критичному рівню заповідності території району. Категоріальна структура ПЗФ Могилів-Подільського району є неоптимальною і не забезпечує ефективне збереження біотичного і ландшафтного різноманіття краю. В структурі представлено лише 7 категорій заповідності і це, показує, що категоріальна структура ПЗФ не повністю охоплює рівні збереження БР в районі. Переважна більшість категорій заповідності перебувають лише на місцевому рівні охорони і лише 2 – на загальнодержавному рівні. Виявлено, що існуюча мережа ПЗФ не забезпечує достатньою мірою збереження ландшафтного та біотичного різноманіття Могилів-Подільського району.

5. Подано детальну еколого-географічну характеристику ПЗОіТ в межах Могилів-Подільського району Вінницької області.

6. Згідно опрацьованих методик на території Могилів-Подільського району проведено функціонально-просторовий аналіз ПЗМ – аналіз просторового розміщення й функціонування територій і об'єктів ПЗФ, що виступають основою структури функціонуючої і перспективної РЕМ. Наразі він необхідний для формування цілісної, функціонально-завершеної, структурно-репрезентативної, соціально-спрямованої мережі ПЗОіТ, яка б розв'язувала не лише проблеми збереження БР, а й постійно надавала систему екологічних послуг населенню, мала для нього соціально-економічну користь, поліпшувала умови його життя, тим самим закладала підвалини СР території.

Найбільший заповідний об'єкт району – ботанічний заказник загально-державного значення Урочище «Журавлівська дача» площею 595 га, що складає 52% від загальної площі його ПЗФ. Найбільшими заказниками місцевого значення є орнітологічний «Мазуровецька дубина», площею 133 га чи 11,6% і ландшафтний місцевого значення Урочище «Федьківське», площею 129 га (11,2%). Загальна площа ботанічних пам'яток природи складає 1,11 га чи 1,1% від загальної площі ПЗФ. Загальна площа гідрологічних пам'яток природи місцевого значення складає 0,05 га чи 0,004% від загальної площі ПЗФ. Площа парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загально-державного значення складає 19,0 га чи 1,6% від загальної площі ПЗФ. Інші категорії заповідних об'єктів на території району відсутні.

7. Для збереження біотичного і ландшафтного різноманіття Могилів-Подільського району запропоновано програму оптимізації його ПЗФ, що передбачає: 1) обґрунтування критеріїв для виділення ПЗОіТ з урахуванням геоботанічних і фізико-географічних зон; 2) відбір екосистем, типів оселищ (біотопів), видів і репрезентативних і унікальних ЛК; 3) визначення конкретних ділянок для збереження, поліпшення чи відновлення екосистем, середовищ (оселищ) існування, видів і їхнього генетичного різноманіття, та репрезентативних і унікальних ЛК; 4) встановлення керівних принципів, які забезпечать максимально послідовне і ефективне здійснення заходів зі створення ПЗОіТ.

Дякую за увагу!